

Konferencia Clio műhelyében III.

az ELTE Eötvös József Collegium Történész műhelyének
konferenciája

2017. február 23–24.

A konferencia programja

2017. február 23. (csütörtök)

- 9:45 BORSODI CSABA, az ELTE Történelmi Intézet igazgatójának köszöntője
9:55 KÖRMENDI TAMÁS, a Történelem Műhely vezetőjének megnyitóbeszède
10:00 BÁRTH DÁNIEL – *Néprajz és történelem: egy gyümölcsöző szimbiózis múltja, jelene, jövője*
(Plenáris előadás)

11:00–12:40 1. szekció – Ókori történelem, szekcióvezető: KATÓ PÉTER

- 11:00 ISTVÁN CZETI – *The Early Editions and First Latin Translations of Dionysius of Halicarnassus' Roman Antiquities*
11:25 MARSI ATTILA – *Hérodotosz és a szkíták életmódja*
11:50 TERNOVÁ CZ ADÉL – *Egy gyűrü datálási módszertana a Szépművészeti Múzeum Antik Gyűjteményében*
12:15 MURAKÖZY VIRÁG – *Múltábrázolás Cicero Somnium Scipionisában*

12:40–14:00 ebédszünet

14:00–15:40 2. szekció – Középkori magyar történelem, szekcióvezető: TERNOVÁ CZ BÁLINT

- 14:00 DÓRA BACHUSZ – *Excluded from Power: Prince Géza and His Sons (1149–1217)*
14:25 VERONIKA RUDOLF – *Im Bann des Reiches: Böhmisch-ungarische Beziehungen unter der Regierung Emmerichs und Andreas II.*
14:50 VARGA VIRÁG – *Egy királyhű kora Anjou-kori szlavón bán: Ákos nembeli Mikcs pályafutása*
15:15 ATTILA BODA – *The Status of Munkács (Munkachevo) in the Late Middle Ages*

15:40–16:00 kávészünet

16:00–17:40 3. szekció – Kora újkori történelem, szekcióvezető: OBORNI TERÉZ

- 16:00 EGYED REGINA – *„Shall the God of Truth give you his Grace”: Az angol reformáció hatása a késő Tudor királyi bevonulásokra*
16:25 CSURGAI ANNA – *Erdély és a Magyar Királyság kapcsolata az 1660-as években: A murányi szövetséglevél előzményei*
16:50 DÁVID FARAGÓ – *The Ancestors of the Castellan of Sümeg, Józsa Ormányi: The Origin and the Estates of a Lower Noble Family from Transdanubia in the 13–16th Centuries*
17:15 RÁ CZ BALÁZS VIKTOR – *Hűtlenségi perek az Apafi-korban*

2017. február 23–24.

2017. február 24. (péntek)

10:00–11:40 4. szekció – 19. és 20. századi művelődéstörténet, szekcióvezető: ABLONCZY BALÁZS

- 10:00 ANGA ZALÁN – *A magyar aulikus arisztokrácia politikai jelentősége Schwarzenberg és Windisch-Grätz kapcsolatának tükrében az 1848–49-es szabadságharc kezdeti szakaszán*
- 10:25 KÁDÁR ILONA – *A budapesti prostitúció kortársak általi megítélése a 19. század második felében*
- 10:50 HALÁSZ TIBOR – *Regina Mundi: A ciszterci nővérek újjászületése Magyarországon (1945–1993)*
- 11:15 IMRE JÚLIA MAGNÓLIA – *Üdültetésen túl: Turizmus a magyar „népi demokrácia” első két évtizedében*

11:40–13:00 ebédszünet

13:00–14:40 5. szekció – A két világháború közötti történelem, szekcióvezető: BORSODI CSABA

- 13:00 TASCHEK ZOLTÁN – *Választások a titkosan szavazó vidéki városokban (1922–1931)*
- 13:25 ANDRÁS KRISTÓF KÓSA-GRIMM – *The Conspiracy of “Spiritual Lenin Boys” in 1932 in the Eötvös Collegium*
- 13:50 ERDŐS ANDRÁS PATRIK – *Liberális elvek és lehetőségek: Rassay Károly politizálása a Horthy-korszakban*
- 14:15 MÓNOK ESZTER – *Történelem az ideológiák árnyékában: Történelemoktatás mint propaganda a Harmadik Birodalomban*

14:40–15:00 kávészünet

15:00–16:40 6. szekció – A második világháború utáni történelem, szekcióvezető: PAPP ISTVÁN

- 15:00 PUSZTAI FERENC – *„Késik az Isten, de nem felejt...”: A berzéteiek deportálása Morvaországba*
- 15:25 SOMOGYI DÁNIEL – *A kétnyelvű író és „Kucsera”: Háry Gyula irodalmi-politikai pályája és a keletnémet–magyar kulturális kapcsolatok (1945–1956)*
- 15:50 BODONYI ORSOLYA ERZSÉBET – *Egy megbélyegzett kulákcsalád története a Rákosi-korszak idejéből: Interjú Csomor Miklósné Göblyös Erzsébettel*
- 16:15 PAP LÁZÁR – *Visszaemlékezés és magánlevelek az osztrák menekülttáborokból az 1956-os emigráció alatt*

16:40 KÖRMENDI TAMÁS műhelyvezető zárszava

2017. február 23. (csütörtök)

11:00 ISTVÁN CZETI (PhD School for Historical Studies, Ancient History Doctoral Programme; 1st year)

The Early Editions and first Latin Translations of Dionysius of Halicarnassus' Roman Antiquities

Keywords: *textual criticism, Latin translations of classical Greek authors, manuscripts of the Roman Antiquities.*

The first known translator of Dionysius of Halicarnassus' Roman Antiquities was Lopus Biragus (1390–1472), who was entrusted with this work by Pope Nicholas V (1447–1455), and whose translation nowadays – because the manuscript, on which Lopus' translation was based on, is lost – is considered by Valérie Fromentin to be a *codicis instar*. This translation was corrected by Glareanus (Henri Loriti, 1488–1563), and the emended Latin text was edited in 1532. In 1546 Robert Estienne (Robertus Stephanus, 1503–1559), a *typographus regius* prepared the *editio princeps* of the Roman Antiquities, which was made of two manuscripts (Parisinus gr. 1654 [D], Parisinus gr. 1655 [H]).

After Lopus Biragus' version, the next Latin translation of the Roman Antiquities was made in 1549 by Sigmundus Gelenius, who used the *editio princeps* for his work. In Gelenius' translation, Book XI is borrowed from Lopus Biragus' edition, but he was far from satisfied with it, as it is visible from the translator's preface, in which he constantly disparages Biragus' work: "*infelici interpreti nihilo felicior typographus contigit, dignum – ut aiunt – patella operculum, tanta erat eius saeculi et superiorum barbaries*". The first Greek-Latin diglot was prepared in 1586 by Friedrich Sylburg (1536–1596), and in the first ten books of the Roman Antiquities he used the translation of Gelenius, which he completed with his own translation of Book XI. His great achievement was praised in Greek and Latin epigrams by Paulus Melissus and Philipp Nicodemus Frischlin.

In my paper, I try to show the status of the contemporary research of the earliest editions and Latin translations of Dionysius' Roman Antiquities and to find their place among the editions and Latin translations of the classical works from the 15-16th centuries.

11:25 MARSII ATTILA (régészet BA, népvándorlás kori régészet – római provinciák régészete szakirány; I. évfolyam)

Hérodotosz és a szkíták életmódja

Kulcsszók: *Hérodotosz, szkíták, temetkezés, nomadizmus, forráskritika.*

A téma vizsgálata során azt a célt tűztem ki magam elé, hogy átfogó képet adjak a Hérodotosz által megrajzolt szkítaképről, megmagyarázzam, hogy a róluik szóló rész milyen szerepet tölt be *A görög-perzsa háborúk* egészében, és elsősorban azt, hogy a régészeti leletek mennyiben erősítik meg a szerző állításait, és milyen ellentmondásokat lehet felfedezni közöttük.

Mivel Hérodotosz a szkíta népek kutatásának legterjedelmesebb, legrészletesebb és legismeretesebb forrása, ezért alapvető kérdés, hogy mennyire tekinthető megbízhatónak. Különböző szerzők helyenként kitértek erre a kérdésre is, de részletes elemzés még nem készült a témával kapcsolatban. Kutatásom során Hérodotosz történeti munkáját, az azzal foglalkozó kommentárokat és régészeti szakirodalmakat vettem alapul. A történetíró művéből a IV. könyv azon részeit használtam fel, amelyek kifejezetten a szkíták életéről szólnak (1–82. caput), a történeti részeknek ezúttal kevésbé vettem hasznát. Igyekeztem azonban nem pusztán forráskritikai elemzést készíteni, hanem a történetíró szándékait, motivációit is be fogom mutatni. Kitérek arra is, hogy a forrásnak milyen hatásai vannak a modernkor régészettudományára. A régészeti elemzések során nem csak az emberkéz alkotta tárgyakat, hanem archaeozoológiai és csonttani vizsgálatok eredményeit is számításba vettem. A temetkezések vizsgálatához a szerző korából fennmaradt, rendkívüli gazdagságú sztyeppe halomsírok elemzése is felhasználásra kerültek (pl. a pazariki és a tuvai halomsírok adatai).

A történetíró a szkíták életmódjával kapcsolatban sokszor egészen megdöbbentő kijelentéseket tett. Kutatásaim szerint a szerző sok megállapítása a bizonyítékok alapján nem lehetett igaz, míg mások annak ellenére megállják a helyüket, hogy a mai gondolkodásunk szerint furcsának tűnnek. Ilyen például az a tény, hogy pirított kendermagokból felszálló bódító gőzökkel kábították el magukat, és hogy a vérszerződés szokása nemcsak a honfoglaló magyaroknál volt szokás, hanem más nomád népek körében, így a szkítáknál is. A leglátványosabb egyezést a tudományos bizonyítékok és Hérodotosz leírása között a véres temetési rituálék mutatják, hiszen a mű sorait csaknem szóról szóra alátámaszthatják az előkerült régészeti leletek. Elmondható tehát, hogy Hérodotosz írása egy olyan forrás, amely lényeges dolgokban nem tér el a leletek által sugallt képtől, de kisebb pontatlanságokkal számolni kell.

11:50 TERNOVÁ CZ ADÉ L (régészet BA, antik régészet – római provinciák régészete szakirány; III. évfolyam)

Egy gyűrű datálási módszertana a Szépművészeti Múzeum Antik Gyűjteményében

Kulcsszók: gyűrű, gemma, antik, posztantik, keltezési módszer.

Egy tárgy keltezésénél számos tényezőt figyelembe kell venni. A vésett ékkövek alakja és a magukon viselt jegyek korszakról korszakra változtak. Olyan glyptikával foglalkozó kutatóknak köszönhetően, mint amilyen Erika Zwierlein-Diehl, Adolf Furtwängler vagy John Boardman, ma kronológiailag egyértelműen el lehet különíteni egymástól például egy archaikus és egy hellénisztikus gemmát, amennyiben erre egyértelmű korszakra jellemző jegyek jelentkeznek a tárgyak alakját és vésetét illetően. A datálás viszont nem minden esetben egyértelmű, gyakran ütközik nehézségekbe.

Az általam keltezendő tárgy a múzeum 53.62 leltárszámmal jelzett gyűrűje, melyen ikonográfiai ábrázolás és görög felirat is található. E tárgy keltezését így három szempontból is meg lehet közelíteni: egyrészt a gyűrű formájának vizsgálatával, mely során fel kell térképezni, hogy a forma mely korszak fém- és kőgyűrűivel hozható kapcsolatba; az ábrázolásból, mely elemzésére kiinduló segítséget nyújt az LIMC (Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae); és nem utolsósorban a felirat elemzéséből levont következtetésekből. E gyűrűre esett választást indokolja, hogy a keltezése számos problémába ütközik, datálása nem egyértelmű. A keltezés kidolgozása előtt felmerül egy kérdés, amit az elemzés előtt fel kell tenni: vajon antik vagy posztantik tárgyról van-e szó? Ez a kérdés végigkíséri és meghatározza a keltezés menetét. Minden egyértelműnek látszó elemet kritikával kell kezelni, valamint újabb megválaszolandó kérdéseket feltenni, mint például hogy az ikonográfiai ábrázolás archaikus vagy archaizáló?

Előadásomban az említett három szempontból közelítem meg a gyűrű korának meghatározását, és amennyiben a forma, az ikonográfiai ábrázolás és a felirat általam feltételezett kora keresztezik egymást, datálhatóvá válik a tárgy. Amennyiben a három tényező eltér egymástól, vagy arra derül fény, hogy a vésnök nem a saját, hanem egy megelőző korszak művészeti szellemében szeretett volna alkotni, azt a konklúziót vonhatja maga után, hogy nem ókori készítményről van szó.

12:15 MURAKÖZY VIRÁG (magyar – történelem osztatlan tanári; I. évfolyam)

Múltábrázolás Cicero Somnium Scipionisában

Kulcsszók: *Somnium Scipionis*, *Aeneis VI*, *Scipio Aemilianus*, *dictato*, *múltábrázolás*.

Előadásom középpontjában Cicero *De re publica* című művének záró epizódja, a *Somnium Scipionis*, azon belül is a Scipio Africanus Maior által Scipio Aemilianusnak tulajdon jövőjéről elbeszélte jóslat áll, párhuzamba állítva a Vergilius *Aeneis*ének VI. énekében elhangzó jóslattal, mely tömör foglalata Róma történelmének. A *De re publica* ezen részletével foglalkozó magyar nyelvű szakirodalom viszonylag csekély, a Cicero filozófiai nézeteivel kapcsolatos munkák a *De re publica* sokkal inkább az államelméleti szakaszaira koncentrálnak. A két szöveg együttes vizsgálatának tradíciója a Kr. u. V. századig nyúlik vissza, Macrobius a *Somnium Scipionis*hoz írt kommentárjában az álom motívumát részben az *Aeneis* vonatkozó részletének segítségével értelmezi. Egymásra vetíti a két szöveget többek között Kerényi Károly, P. R. Hardie, valamint E. Norden. A közös ezekben az elemzésekben az, hogy vagy a szövegekben egyaránt megjelenő világ- és egyben túlvilágleírásokra, vagy a vallási-filozófiai tézisekre fókuszálnak, lényegesen kevesebb figyelmet szentelve a jóslatokba foglalt történelemábrázolásoknak.

Előadásomban elsősorban Cicero történelemszemléletét vizsgálom meg, úgy gondolom, hogy a *Somniumban* a jóslatként megjelenő múlt illeszkedik abba a történelmi keretbe, melybe egyrészt Cicero a dialógust beleilleszti, másrészt melyre magában a dialóguson belül is reflektál. Ez a tabló azonban nem egyezik meg sem a ma, sem Cicero kortársai által ismert történelemképpel, bizonyos tények elhallgatásával vagy kiemelésével módosítja azt, így teremtve párhuzamot saját jelenének politikai problémáival. Az *Aeneis* VI. énekének és a *Somnium* jóslatának együttes elemzésére adnak lehetőséget a közös motívumok, így például a jóslatok alanyainak, Marcellusnak és Scipio Aemilianusnak a hasonlatossága vagy a római hagyományokra, mint a *pompa funebris*re való utalás. Vergilius szintén miközben a múltat értelmezi újra, tulajdon jelenére irányítja a figyelmet, míg Cicero valósága a polgárháború előtti Róma, addig Vergiliusé az abból éppen csak kilábaló birodalom.

Kutatásom során kizárólag elbeszélő történelmi forrásokat használtam, az említett két művön túl Cicero egyéb dialógus formában megírt filozófiai értekezéseit (*De divinatione*, *De finibus*), valamint történetírói munkákat, elsősorban Livius *Ab Urbe Condita Libri*jét és Appianos *Historia Romaná*ját, illetve a IV–V. századi Macrobius- és Servius-kommentárokat.

14:00 DÓRA BACHUSZ (MA Archival Studies, Specialization of Medieval and Early Modern History; 1st year)

Excluded from Power: Prince Géza and His Sons (1149–1217)

Keywords: *succession of the throne, House of Arpad, primogeniture.*

Géza II and his wife, Euphrosyne of Kiev had a fruitful marriage. The queen gave birth to eight children, including the forthcoming Stephen III and Béla III. They also had two other sons, Prince Géza and Prince Árpád. The latter died as a child. Therefore, when Géza II passed away, he left behind three possible heirs, although only Stephen and Béla were old enough to take over control. They shared the Kingdom, and probably ruled together: Stephen as king and Béla as *dux*, until Béla temporarily became the heir of the Bizantyne emperor Manuel I. Prince Géza was raised at home, by the side of his eldest brother, and a party started to form around him.

When Stephen III died, it was not obvious who would inherit the throne. Prince Béla had been pushed into the background in the Bizantyne court, and it was a great opportunity for him to get a kingdom of his own. On the other hand, Prince Géza enjoyed a strong support by the Hungarian aristocracy, and their mother. Eventually both of them laid claim to the throne, and finally Béla was the one who could secure his authority over the Kingdom with a serious Bizantyne aid. Prince Géza became a disgraced person, and for his own good, he left and settled down in Greek territories. The sources do not mention him again, but we meet his unnamed sons under the reign of Andrew II. Some noblemen were displeased with the king, and they invited the sons of Géza to the throne. The conspiracy has been unveiled at an early stage, so the sons had no chance to even try to rebel. Later when Andrew II led a crusade to the Holy Land, the sons of Géza – out of revenge or hope – made an attempt to assassinate the unsuspecting king. They failed, and just like their father, faded away from the Hungarian history.

Some Hungarian scholars still argue that primogeniture has been the main principle since Stephen I. In my presentation, I would like to deny that statement using primarily foreign narrative sources, native and Dalmatian charters, and analyzing the career of Prince Géza and his sons, and come up with a new paradigm, the concept of the son (and not necessarily the first-born) of the king inheriting the crown. Through this example, I would like to explain why the line of Géza got excluded from power.

14:25 VERONIKA RUDOLF (Geschichte Master, Fachrichtung Mittelalter; I. Jahrgang)

Im Bann des Reiches: Böhmisches-ungarische Beziehungen unter der Regierung Emmerichs und Andreas II.

Schlüsselwörter: Ottokar I., Emerich, Andreas II., Doppelkönigwahl, böhmisch-ungarische Beziehungen.

Diese Studie beschäftigt sich mit den diplomatischen Beziehungen zwischen den Königreichen Böhmen und Ungarn unter der Regierung Emmerichs und Andreas II. von Ungarn. Die zwei Länder hatten seit der Regierung Bélas III. ein ausgesprochen gutes Verhältnis zu einander, das nach dem Thronwechsel mit einer dynastischen Verbindung – mit der Hochzeit Konstanze von Ungarn und Ottokar I. Přemysl – verstärkt und befestigt wurde. Der Einklang des politischen Kurses verkörperte sich vor allem in gemeinsamen militärischen Aktionen. Das Heilige Römische Reich und die europäischen Herrscher waren von der Doppelkönigwahl von 1197 in Aufregung versetzt worden und konzentrierten sich auf den Kampf zwischen Philipp von Schwaben und Otto IV. von Braunschweig. Der aufstrebende Ottokar I. Přemysl stieg in die Dichte der Kämpfe ein und begann eine mit häufigen Parteiwechseln tigte Politik um eine Krone und das erbliche böhmische Königreich zu erlangen. Auf dem scholligen Weg, der letzten Endes mit der goldenen Bulle von Sizilien sein Ziel erreicht hatte, konnte er stets auf die Unterstützung der ungarischen Könige zählen. Obwohl das innere Zerwürfnis des Reiches auch für die ungarischen Könige vorteilhaft war – da sie keinen östlichen Feldzug zu befürchten hatten, aber den Ausgang des Thronstreites beeinflussen konnten – hatten sie nicht die Absicht sich auch aktiv an den Ereignissen zu beteiligen. Sowohl die Teilnahme der ungarischen Truppen an den Feldzügen der 1200er Jahre, als auch die meisten Parteiwechseln der Arpaden wurden von böhmischen Nachbarn angeregt. Unter der Regierung Emmerichs und in der ersten Hälfte der Regierungszeit Andreas II. wurde die Außenpolitik des Königreichs Ungarn in Bezug auf das Reich von Böhmen bestimmt, aber es muss betont werden, dass ein ähnlicher Einfluss auch in die gegensätzliche Richtung wirkte: der Regierungsantritt Andreas II., der die gegenseitige Partei unterstützte, hatte auch Ottokar I. zur Revision seiner Außenpolitik bewegt. Die Studie, basierend auf königliche Urkunden, so wie auf böhmische und westliche Quellen, stellt das Einschalten der Nachbarländer in den Kampf Ottos IV. von Braunschweig gegen Philipp von Schwaben und später gegen Friedrich II. bis zum Schlacht bei Bouvines dar. Während dessen wird ein großes Wert auf die Ergebnisse und Folgen der im Bann des Reiches verbrachten Jahre, auf die Anfänge des Aufstiegs Böhmens und auf die Fundierung der ausgewogenen böhmisch-ungarischen Beziehungen der späteren Jahre gelegt.

14:50 VARGA VIRÁG (magyar – történelem osztatlan tanári; III. évfolyam)

Egy királyhű kora Anjou-kori szlavón bán: Ákos nembeli Mikcs pályafutása

Kulcsszók: *Ákos nb. Mikcs, szlavón bán, Anjou-kor, prozopográfia, oligarchák.*

Előadásomban Ákos nb. Mikcs életét mutatom be, aki 1325–48 között szlavón bán volt. Az életrajz egy tágabb kutatás részét képezi, amely során a szlavón báni tisztséget az 1260-as évektől kezdődően I. Károly uralkodásának végéig betöltő főurak prozopográfiai vizsgálatát végeztem el. A kérdéskörrel korábban Wertner Mór is foglalkozott, azonban azt nem vizsgálta, hogy a vizsgált korszakban körülbelül mikor és miért következett be koncepcionális váltás a típusos késő Árpád-kori és kora Anjou-kori báni karriereket tekintve. A báni életrajzok mentén kísérletet tettem ennek a kérdésnek a megválaszolására: eredményeim azt mutatják, hogy Ákos nb. Mikcs és őt a tisztségben megelőző Gutkeled nb. Felsőlendvai Miklós (1322–1325) politikai karrierje már egy másik típusba sorolható a korábbi bánokéhoz képest. Mikcs életének bemutatásával egyrészt ezt a változást szeretném szemléltetni, másrészt az önálló esettanulmányként megjelent 14. századi bárói életrajzok sorát (Csák nb. Máté, Drugeth Vilmos, Szepesi Jakab) kívánom folytatni.

A legtöbb Árpád-kor végi szlavón bán nem töltött a tisztségben egy-két évnél többet, az Anjou reformok elterjedésével azonban lassult az országbárók rotációja, amely folyamatnak egyik példája Mikcs karrierje. A báni pozíció viselése az Árpád-kor végén általában ugródeszkat jelentett más hivatalok megszerzéséhez, Mikcs számára a maratoni hosszúságú bánság pedig egyben pályája csúcspontját is jelentette. A változást az is alátámasztja, hogy míg az Árpád-kor végi bánok nem töltöttek be megyésispáni tisztséget a báni méltóság viselésével párhuzamosan, addig Mikcs Sopron (1325–26) és Somogy (1325–28) megyék ispánja volt a tisztséggel egyidejűleg. Szintén a karrierképekben beálló váltást jelzi, hogy a késő Árpád-korban oligarchák sajátították ki a báni pozíciót, Mikcs azonban I. Károly hatalmának egyik alappillére volt: aktívan részt vett a tartományurak elleni harcokban (főképp Aba nb. Amadé fiai és Petenye fia Péter ellen), illetve országbárói és megyésispáni tisztségeket is viselt báni kinevezése előtt (királynéi udvarbíró 1322–23-ban, királynéi tárnokmester 1323–26-ban, sárosi ispán 1315–18-ban, zempléni ispán 1321–25-ben). Több szlavóniai (Körös, Zágráb) és egyéb (Zala, Zemplén, Sáros) megyében voltak birtokai, várai.

Mikcs életét a királyi, báni és egyéb oklevelek teljes körének vizsgálatával tártam fel, az előadás során viszont főképp azokra a diplomákra támaszkodom, amelyeknek a *narratió*jában vagy *dispositi*ójában szerepel biográfiai elem.

15:15 ATTILA BODA (PhD School for Historical Studies, Auxiliary Sciences of History Doctoral Program; 2nd year)

The Status of Munkács (Munkacheve) in the Late Middle Ages

Keywords: *libera civitas*, *oppidum*, *Munkács (Munkacheve)*, *North-Eastern Hungary*.

In my presentation, I am going to examine the different aspects of the medieval legal status of Munkács (Munkacheve) analysing its most important privileges based on the surviving charters from the Angevine and Hunyadi era in Beregszász (Berehove). Doing research on the urban settlements of the North-Eastern region of Hungary is important because of our scarce knowledge of the *oppida*'s legal status. The aim of my research is to root out the discrepancies found in studies of the local history of the region by analysing all the previous research done on the topic as well as examining previously ignored primary sources.

Nowadays, it is not disputed that the free royal cities (*civitas*) and the royal landlord cities formed two distinct categories, moreover, the latter also included *oppida*, too. Erzsébet Ladányi considered some of these *oppida* to be *libera civitas*, which supposition can be corroborated by charters in Munkács's case. The difference between the *libera regiae civitas* and the *oppida* – which enjoyed different degrees of autonomy and had different kinds of privileges – can be defined by the standpoint of common law. Even though some *oppida* possessed the attribute 'free', they are not to be considered as entities holding the status of collective nobility. The difference between 'free' and landlord-owned towns is whether they were invited to the Hungarian estates general or not.

The base of my research is the charter collection of the archive of Munkács, which today is located in the Beregszász department of the Regional State Archives of Sub-Carpathia. The very first charter stored in Beregszász is that of queen consort Elizabeth from 1376 issued in Beregszász. Another charter issued by queen consort Elizabeth in 1378 supports the theory that Munkács was a royal and reginal oppidum, i. e. the charter forbids the castellan of Munkács to exercise juridical rights over the inhabitants of the town. The charters issued by János Hunyadi and Matthias Corvinus meticulously structured the legal status and privileges of Munkács. János Hunyadi gave the status of *libera civitas* to the town in 1445.

Contrary to our previous knowledge, we can ascertain that from the 14th to the 18th century Munkács – belonging to the crown estates – was a royal or reginal oppidum.

16:00 EGYED REGINA (angol – történelem osztatlan tanári, II. évfolyam)

„*Shall the God of Truth give you his Grace*”: Az angol reformáció hatása a késő Tudor királyi bevonulásokra

Kulcsszók: *pageantry*, bevonulás, angol reformáció, Anglia, Tudorok.

VIII. Henrik 1533-ban szakított a katolikus egyházzal, létrehozva az anglikán felekezetet, mely kihasználta az ország olyan hatalmi ceremóniáira is, mint a királyi bevonulások. Az előadás célja ezen hatások feltérképezése és bemutatása. Bár a királyi bevonulások élőképeinek (*pageantek*) elemzése egyre kedveltebb a történelmi kutatás körében, azonban ezek inkább átfogó monográfiák, nem témaspecifikus alkotások. Kutatásom során elsősorban Sydney Anglo *Spectacle, Pageantry and Early Tudor Policy*, Gordon Kipling *Enter the King* és Robert Withington *English Pageantry* című kötetekre támaszkodtam.

A téma forrásbázisát egykorú elbeszélő források alkotják. A két leglényegesebb ezek közül a John Leland gyűjteményében fennmaradt feljegyzés VI. Edward koronázási menetéről és az ismeretlen szerző által írt *The Queen Majesty's Passage*.

Boleyn Anna és VI. Edward koronázásai közt eltűntek a *pageantek* a bevonulások menetrendjéből. Ennek oka elsősorban Wolsey politikája volt. Edward és őt követően I. Erzsébet bevonulása is tartalmaz *pageanteket*, amelyek direkt vagy allegorikus utalásokat tesznek az angol reformációra. A Jesse fa helyét, ami korábban több esetben is használatos volt az uralkodók legitimációjának bizonyítására, túlzott katolikusága miatt heraldikus képek veszik át, mint a Tudor rózsza Edward 1547-es koronázásakor, emellett egy élőkép VIII. Henriket mint az igaz hit megmentőjét mutatja be. Idős Dávidként szerepel az ifjú Salamonként bemutatott Edward mellett. Mikor I. Erzsébet koronázása alkalmával átvonult London városán, az Idő és Igazság *pageantjénél* Igazság egy angol nyelvű Bibliát nyújt át a királynőnek, ezzel próbára téve őt. Ha Erzsébet elfogadja a Bibliát, elfogadja vele az anglikán egyházat is. Ugyanez a próba megjelenik Stuart Mária edinbourgh-i bevonulásánál, ami igazán kihívást jelentett a katolikus királynőnek.

A hatalom és a vallás kapcsolata, jelképek, fogalmak jelentésének alakulása, politikai üzenetek formálódása kiválóan elemezhető az élőképek által, ugyanis tartalmuk könnyen változtatható, tág keretet szabnak a mondanivalónak, és reflektálnak az aktualitásokra.

16:25 CSURGAI ANNA (történelem BA, levéltár szakirány; III. évfolyam)

Erdély és a Magyar Királyság kapcsolata az 1660-as években: A murányi szövetséglevél előzményei

Kulcsszók: Erdély, 17. század, török orientáció, Murány.

Az előadásom témája szorosan kapcsolódik a korábban elkezdett kutatásomhoz, mely a murányi szövetséglevél koncepcióját volt hivatott bemutatni. A murányi szövetséglevél (1666. augusztus 27.), lényegében egy a Magyar Királyság oszmán hatalom alá kerülésére vonatkozó tervezet, amely területi és hatalmi kérdéseket is taglal. A Wesselényi Ferenc által megfogalmazott tervezet szerint a szövetkező felek az Erdélyi Fejedelemségnek meghatározó szerepet szántak, mégpedig a két fél közötti összekötő szerepét. A szervezkedés történetében a két fő pólusnak a magyar politikai elit, különösen az északkelet-magyarországi vármegyék nemessége és a fejedelemség politikai vezetése tehető meg. A kutatási témán belül az egyik fő feltárandó, fókuszba emelhető elem a magyar arisztokrácia 1664 és 1666 közötti útkeresése, a szervezkedő felek között a török orientáció térnyerésének folyamata. A murányi szövetséglevél koncepciójának megértéséhez elkerülhetetlen az előzmények vizsgálata, azaz hogy hogyan jutott el a királysági vezető elit egy része az Erdéllyel és azon keresztül az Oszmán Birodalommal kialakítandó szorosabb viszony gondolatához.

Az előzmények szorosan összefüggenek az 1650-es és 1660-as évek eseményeinek a királysági és erdélyi társadalomra gyakorolt hatásaival, politikai következményeivel. A szervezkedés közvetlen előzményeinek sorában fontos az északkeleti-magyarországi vármegyék szerepét mélyrehatóbban megvizsgálni, mivel a 1660-as években itt nyert teret először a helyi politikai közhangulatban a törököknek való meghódolás gondolata.

Előadásom alapját a vonatkozó szakirodalmon kívül (melyek közül Pauler Gyula, Szakály Ferenc, Benczédi László és Várkonyi Ágnes egyes művei emelhetők ki), a két erdélyi főúr, Bethlen Miklós és Teleki Mihály levelei adják, melyek az összeesküvés kialakulásának, formálódásának lépései mellett a két országrész kapcsolatrendszerét is feltárják. Emellett Vitnyédy István levelezéseit és a Benczédi-hagyaték anyagát használtam fel a téma feldolgozásában. Előadásomban a szövetség előzményeit és ennek részeként a két országrész, Erdély és Magyar Királyság viszonyrendszerét mutatom be.

16:50 DÁVID FARAGÓ (MA Archival Studies, Specialization of Medieval and Early Modern History; 2nd year)

The Ancestors of the Castellan of Sümeg, Józsa Ormányi: The Origin and the Estates of a Lower Noble Family from Transdanubia in the 13–16th Centuries

Keywords: *localization, origin, estates, lower nobility, relation system, Ottoman conquest*

Józsa Ormányi (?–1563), the castellan of Sümeg is not a completely unknown person in the 16th-century history of the Transdanubia, however, his walk of life has not yet been explored. Since his unique letters bequeathed to posterity, my interest turned to his exciting story. By analyzing these particular sources, the aim of my research became to reveal his role in the Ottoman-Hungarian borderland and to survey his connection network and his activity in the local administration. Based on research achieved so far, we can definitely say that Józsa Ormányi played a significant role among the influential officials of the region.

Recently, historical research dealing with the history of middle nobility is focused on the economic and political activities and connections of the influential middle noble families of the 16th-century Transdanubia, nevertheless the medieval origin of these families was mostly left in obscurity. However, the social status and the career of these families in the 16th century could be learned more by exploring their late medieval background.

Due to his survived letters and other documents, it can be stated that Józsa Ormányi was an atypical person of his time. As his many companions in misfortune, he left his home escaping from the Ottoman occupation in 1543, however, he achieved more success than many others. He made his fortune as the so-called servitor of the bishop of Veszprém, András Köves, who appointed him to the commander of the castle of Sümeg in 1553. His talent, wealth and the respect of his office helped him to urprise to the lower rank of the middle nobility of Zala county by the end of his life. As a South Transdanubian, Roman Catholic, impoverished nobleman, he was a unique person among the castellans of the Transdanubian border defence system at that time.

Based on medieval charters and Józsa Ormányi's letters, I would like to present the first results of my research: the still unknown medieval origin, the estates, the members, the connection network and the social rank of the Ormányi family, which can help us to unfold the remarkable elements of Józsa Ormányi's life. First of all, I localize the settlement, from where the family took its origin. After that, I present the medieval estates and their changes through the centuries, and also, the members of the family and their offices. The analysis will hopefully reveal the changing social situation of the family.

17:15 RÁCZ BALÁZS VIKTOR (történelem BA, levéltár specializáció, II. évfolyam)

Hűtlenségi perek az Apafi-korban

Kulcsszók: *nota infidelitatis, fejedelmi birtokpolitika, erdélyi jogtörténet.*

A hűtlenségi per, vagy más néven *nota infidelitatis* egy elsődlegesen nemeseket érintő pertípus, amely eddig jórészt elkerülte az Erdélyi Fejedelemség és ezen belül is az Apafi-kor történetét kutatók figyelmét. Ha foglalkoztak vele, akkor is egyszerűen a fejedelmi hatalom eszközét látták benne, amit az a túl nagy hatalommal rendelkező főurakkal szemben használt.

Előadásomban e pertípus általános ismertetésén túl négy konkrét esetet vizsgállok meg: a Zólyomi-, a Bánffy-, a Béli- és a Thököly-notákat. A téma egyaránt bír jog-, kormányzat- és gazdaságtörténeti jelentőséggel, de tekintve, hogy az említett jogi aktus főurak birtokait érintette a leggyakrabban, az előadásom központjában a jogesemények politikatörténeti vonatkozásainak elemzése áll, kitérve a fejedelem és a rendek, a fejedelemség és a Porta, illetve a főurak egymás közti viszonyára. Kutatásom során elsősorban forráskiadványokra (*Erdélyi országgyűlési emlékek és Teleki Mihály levelezése*) és korabeli elbeszélő forrásokra (Bethlen János és Cserei Mihály munkái) támaszkodtam, ezeket természetesen forráskritikával kezelve. A felhasznált szakirodalmak közül ki kell emelnem Dósa Elek *Erdélyhoni jogtudomány* című munkáját.

Az eddig felhasznált források alapján az állapítható meg, hogy a fejedelem nem törekedett tudatosan nagyhatalmú főurak félreállítására és birtokaik konfiskálására a nota-perek felhasználásával, ezek sokkal inkább egy-egy kialakult szituációra adott válaszlépések voltak, és gyakran játszott közre egy ilyen per elindításakor a főurak egymás közti érdekellentéte. Ugyanakkor a fejedelemnek sikerült az egyébként is belügynek számító pereskedésben elkerülnie a komolyabb portai beavatkozást – az erre tett török kísérletek ellenére. További, kisebb jelentőségű nota-perek vizsgálatával természetesen tovább árnyalható az eddig kialakított kép, valamint az egyes kormányzervek és tisztviselők szerepköre is még jobban konkretizálható.

2017. február 24. (péntek)

10:00 ANGA ZALÁN (történelem BA, vallástudomány minor; II. évfolyam)

A magyar aulikus arisztokrácia politikai jelentősége Schwarzenberg és Windisch-Grätz kapcsolatának tükrében az 1848–49-es szabadságharc kezdeti szakaszán

Kulcsszók: *1848–49-es szabadságharc, 19. századi magyar ókonzervatívok levelezései, császárpárti magyarok.*

Jelen előadás célja annak a kapcsolati rendszernek a bemutatása, amely a bécsi kormányzati körök és a császárhű magyar arisztokrácia között állt fenn a szabadságharc kezdeti szakaszában.

1848. szeptember 13-a volt a nyílt szakítás pontja a magyar parlamenttel a konzervatívok számára, ekkor pezsdült fel ismét a szellemi élet ezekben a körökben. Akik nem csatlakoztak a harcoló alakulatokhoz, azok memorandumokkal, javaslatokkal, levelekkel, tanácsaikkal igyekeztek fontossá tenni magukat a bécsi kormányzati körök számára. Az előadás részben azt is kívánja bemutatni, hogy az osztrák miniszterelnök, illetve a császári sereg főparancsnoka mennyire vette figyelembe a magyar „ókonzervatívok” javaslatait a Birodalom és Magyarország háborúja során, illetve az egymással való viszonyuk rövidtávú rendezésében.

Windisch-Grätz és Schwarzenberg különböző módon viszonyult a császárhű magyar arisztokráciához. Windisch-Grätz szükségesnek és fontosnak tartotta azt, hogy a megszállt területek közigazgatása magyar kézben maradjon, illetve sokkal megértőbb volt a magyar aulikusok – Schwarzenberg által „ósdinak” minősített – politikai elképzeléseivel szemben. Windisch-Grätz a hadműveletek helyszínéről jelentett az eseményekről, és ezek alá rendelte elképzeléseit, Schwarzenberg ezzel szemben a központi irányítás pozíciójából fogalmazta meg véleményét. Azt természetesen fontos leszögezni, hogy a parancsnok és a miniszterelnök elképzelései között Magyarország vonatkozásában igazán szakadékszerű különbség sohasem volt.

A források tekintetében elsődleges fontosságúak a parancsnoknak a miniszterelnökkel folytatott levelezései, illetve a legmeghatározóbb konzervatív politikusoknak – mint gr. Dessewfy Emil, gr. Szécsen Antal, báró Jósika Samu, gr. Majláth Lajos, gr. Zichy Félix, gr. Zichy Ferenc, gr. Almásy Móric, Hám János hercegprímás és id. Szögyén-Marich László – a két vezetővel folytatott levélváltásai.

A kutatás során mintegy hatvan levél került feldolgozásra, amelyek 1848. szeptember 13-ától 1849. március 4-ig datáltak. Március 4-ét tartom vizsgálódásom végpontjának, mivel az olmtüzi alkotmány véleményem szerint tekinthető a Schwarzenberg-féle központosított politikai elképzelések győzelmének.

10:25 KÁDÁR ILONA (történelem BA, magyar minor; II. évfolyam)

A budapesti prostitúció kortársak általi megítélése a 19. század második felében

Kulcsszók: 1890-es évek, prostitúció, Budapest, mentalitástörténet.

Előadásom során két, az 1890-es években keletkezett, Léderer Pál gyűjteményes kötetében megjelent iratot fogok elemezni. Brichta Kálmán *Budapestnek vesznie kell!* című röpirata erkölcsi, Dr. Cséri János *A prostitúció ügy mai állása a fővárosban* című cikke pedig orvosi szempontból közelíti meg a budapesti prostitúció témáját. Igaz, a források hangvétele miatt az összehasonlítás első ránézésre talán erőltetett kísérletnek tűnik. Ugyanakkor a vizsgált szövegek más-más szempontból közelítik meg a témát, így talán egy teljesebb képet alkothat a vizsgálódó a korabeli mentalitásról, mintha azonos logika mentén gondolkodó egyének írásait figyelné meg.

A vizsgált kérdéskörhöz három, egymástól nehezen elválasztható szempontból lehet közelíteni (megjelenési formák, kortársak általi megítélés, szabályozások) Villa Renzo szerint. Így én a két kiadott forrás szemszögéből fogom bemutatni a prostitúció korabeli formáit, illetve a kiadott városi rendeleteket. Ugyan a két elemzett szöveg 1891-ből, illetve 1893-ból származik, az 1867-ben kiadott jogszabályok ismertetése nélkülözhetetlen a vizsgálat során, mivel ezek életben maradtak kisebb változtatásokkal és bővítésekkel a századvégig. A századfordulót korszakhatárnak tekintettem, mivel a 20. században jóformán teljesen átalakul a prostitúció rendszere.

A téma jogtörténeti vonatkozásait a jóformán kommentárok nélkül kiadott szabályok (Miklóssy János, Léderer Pál) és Anka László tanulmánya alapján vizsgáltam. Továbbá előadásomhoz felhasználom Szécsényi Mihály több írását is. Bár az általam vizsgált cikk és röpirat nincs a szociális riport műfaji keretein belül, érdemesnek tartom annak rövid ismertetését Perényi Roland írása alapján, mivel mentalitástörténeti szempontból sok hasonlóság húzódik az írások között. Előadásom során tehát a kortársak hozzáállása közti különbséget (elpusztítandó mótely vagy szükséges rossz), az általuk nyújtott megoldási javaslatokat a felmerülő problémákra, a városi hatóságok rendelkezéseit és a prostitúció rendszerében beálló változások kezdetét szeretném vizsgálni.

10:50 HALÁSZ TIBOR (történelem BA, levéltár specializáció; III. évfolyam)

Regina Mundi: A ciszterci rend női ágának újjászületése Magyarországon (1945–1993)

Kulcsszók: *ciszterci nővérek, monasztikus szerzetesség, Naszályi Emil, Punk Gemma.*

Előadásomban a ciszterci rend női ágának Magyarországon történő újbóli megjelenését és tevékenységét mutatom be az 1945-ös alapítástól kezdve a monostor és a templom 1993-as felépüléséig.

Az általam felvázolt téma vizsgálata azért fontos, mert ezáltal egyrészt bepillantást nyerhetünk a magyar katolikus egyház életét befolyásoló, a XX. század második felében bekövetkezett változásokba, másrészt a Magyarországon csak kevéssé ismert monasztikus szerzetesség jelenkori hazai történetébe is.

Előadásom elkészítéséhez elsősorban az érdi Regina Mundi Ciszterci Apátság Irattárában és a Veszprém Megyei Levéltár ciszterci iratanyagában fellelhető információkra támaszkodtam. Az írott források mellett jelentős forrásértékkel bírnak a 2016 őszén Punk Gemma apátnővel és Csongor Skolasztika sorossal rögzített beszélgetéseim, mivel az apátnő a közösség egyik alapító tagja, és szinte kezdetek óta előljárója is. Utóbbi nővér pedig a szerzetesrendek feloszlása után, az illegalitás éveiben csatlakozott a közösséghez.

Hazánkban már a középkorban is megjelent a ciszterci rend női ága, azonban a XVII. század közepére a reformáció térnyerése és a török előrenyomulás miatt eltűnt. Az 1940-es évek elején Naszályi Emil zirci novíciusmester gyűjtötte maga köré a monasztikus ciszterci élet iránt hivatást érző fiatal nőket. A zirci közösség támogatásának megszerzése után 1945 nyarán kezdődhetett meg a közösségi élet, majd Mindszenty József 1945. szeptember 29-én kelt dekrétumával állította fel kánonjogilag a ciszterci nővérek Domus BMV de Regina Mundi titulusú házát. 1945. december 16-án történelmi eseményre került sor, ugyanis több mint háromszáz év után ezen a napon öltötte magára a ciszterci novíciák fehér habitusát az első tizenegy jelentkező. A hivatások magas számának köszönhetően 1949-ben a Somogy megyei Ölyvöspusztán alapítottak új monostort. A szerzetesrendek 1950-ben bekövetkezett feloszlása után a konvent nagy része továbbra is együtt maradt, és 1951-től Érden folytatták a közösségi életet. A kommunizmus évtizedei alatt, bár az államvédelmi szervek részéről állandó megfigyelésnek voltak kitéve, sikerült egyben tartani a közösséget, sőt néhány fiatal lány belépésével az illegalitás éveiben tovább bővült a konvent. A rendszerváltás után a rend felépítette monostorát és templomát, és immár ismét szabadon folytatja mind a mai napig monasztikus ciszterci életét.

11:15 IMRE JÚLIA MAGNÓLIA (történelem BA, történelem specializáció; III. évfolyam)

Üdültetésen túl: Turizmus a magyar „népi demokrácia” első két évtizedében

Kulcsszók: IBUSZ, Budapest, Balaton, turizmus, országimázs, idegenvezetés.

Előadásom az 1948-as kommunista hatalomátvétel után kiépült szocialista Magyarország első két évtizedének (1950–60-as évek) turizmustörténetével foglalkozik. Azon belül is a témakör egy kevésbé kutatott, de annál sokszínűbb területére, a nemzetközi turizmusra koncentrálok.

A szocialista turizmus első két évtizede a hidegháborús bezárkózás szemléletéből fakadóan korlátozott lehetőségeket kínált, de nem jelenti azt, hogy egyáltalán nem kell számolni vele, és elhanyagolható problémakör. Mégis mindezidáig kevés munka jelent meg róla, azok is javarészt az érett Kádár-korszakból (1970–80-as évek) vagy az NSZK-NDK polgárok balatoni találkozásaira, és a Stasi szerepére fókuszálva. Szinte egyedül Rehák Géza folytatott átfogó kutatásokat, publikált több tanulmányt és egy doktori disszertációt az általam is bemutatni kívánt témában. Fontosságát az is növeli, hogy a turizmustörténet sokkal több a ki-és beutazó idegenforgalom megállapításánál, hiszen egyszerűen foglalkozik fogyasztástörténettel, kulturális transferekkel, településfejlesztéssel stb.

Mostani előadásom egy hosszabb vizsgálódási folyamat állomása, ezért a teljesség igénye nélkül szeretné a legfontosabb kérdéseket érinteni és az érdeklődést felkelteni a téma komplexitása iránt. A kutatási eredmények alapvetően korabeli összefoglaló kiadványokra, az IBUSZ és más idegenforgalmi hivatalok (OIT, BIB) gondozásában megjelent propagandafüzetekre, illetve a jelenleg csak korlátozottan hozzáférhető párthatározatokra, tervezetekre épül. A turizmus számszerűsítéséhez a KSH 1958 és 1965 közötti adataira nyújt elsődleges segítséget.

A II. világháborús pusztítások és a vasfüggöny leereszkedésének következtében a korábban nemzetközi sikereket elérő magyar turizmus óriási recesszióba esett. Az idegenforgalom jó időre az államilag szervezett belföldi munkásüdülésre korlátozódott, és csak Sztálin 1953-as halálával kerülhetett újból a kommunista pártvezetés érdeklődésének homlokterébe. A komoly államvédelmi fontossággal is bíró szektor bár nem töretlenül, de megindult a lassú újjáépülés útján. Kérdés viszont, hogy kizárólag „baráti” vagy kapitalista relációban is? Milyen fejlesztésekről, szállodai kapacitásokról s évenkénti forgalomszámról beszélhetünk? Milyen desztinációkat emelt ki a korabeli turizmuspolitika, és mik voltak a szocialista idegenvezetés alapkövetelményei? Előadásom többek között ezekre a kérdésekre kíván válaszolni.

13:00 TASCHEK ZOLTÁN (történelem BA, visegrádi specializáció; III. évfolyam)

Választások a titkosan szavazó vidéki városban (1922–1931)

Kulcsszók: Horthy-korszak, sajtó, törvényhatósági jogú városok, választástörténet.

Előadásomban a Horthy-korszak első felében végig titkos választójoggal rendelkező törvényhatósági jogú városok (Debrecen, Győr, Hódmezővásárhely, Kecskemét, Miskolc, Pécs, Szeged) választásaival foglalkozom, ezeket ugyanis a szakirodalom csak érintőlegesen vizsgálta. Csak a főváros választástörténete ismert behatóan Ignác Károlynak köszönhetően, a vidéki városok közül mindössze Pécsről publikált ilyen jellegű tanulmányt Paksy Zoltán. Így elsősorban a korabeli országos és helyi napilapokat használtam forrásként.

Mindenekelőtt azt vizsgálom, hogy a különböző lapok hogyan interpretálták ezeket a nyíltan szavazó kerületekhez képest a közhangulatot hitelesebben megmutató eredményeket, miként használta fel ezeket propagandacélokra mind az ellenzéki, mind a kormánypárti sajtó. Az országgyűlési választások mellett kitérek a történeti kutatás által mindeddig szinte mellőzött, 1929 novemberében tartott helyhatósági választásokra is. Bár ez önmagában valóban nem volt jelentős esemény, abból a szempontból mégis fontos, hogy az 1920–21-ben tartott nemzetgyűlési választások óta ez volt az első voksolás, amely az egész országban titkos volt, ennek megfelelően a sajtó is sokat foglalkozott az eredmények értelmezésével, pártállásnak megfelelően ekkor is jelentősen különböző következtetésekre jutva.

Az előadás második részében egy eddig nagyrészt szintén csak a fővárossal kapcsolatban kutatott kérdéssel, a választói magatartással, az egyes pártok, politikai irányzatok szavazótáborának feltérképezésével foglalkozom a vizsgált városokban. Bár ekkoriban a magyar társadalom többsége még falvakban élt és a mezőgazdaságban dolgozott, így problémásnak tűnhet városi eredmények alapján általános érvényű konzekvenciák levonására kísérletet tenni, azonban az alföldi városokban is jelentős agrárnépesség élt, emellett pedig közigazgatásilag ezekhez a városokhoz főként pusztákból, tanyákból álló külterületek is tartoztak szinte egyöntetűen paraszti lakossággal. Így tehát különösen ez utóbbi területek választási eredményeinek vizsgálata segíthet a legnépesebb társadalmi réteg választói magatartásának megismerésében, egyben hozzájárulhat annak a régóta és sokat vitatott kérdésnek a megválaszolásához, hogy a nyílt szavazás milyen mértékben torzította a falvakban a tényleges választói akaratot.

13:25 ANDRÁS KRISTÓF KÓSA-GRIMM (MA Archival Studies, Specialization of Modern and Contemporary History, 2nd year)

The Conspiracy of “Spiritual Lenin Boys” in 1932 in Eötvös Collegium

Keywords: *Eötvös Collegium, István Stolte, communist cell, political police.*

Although, the communist conspiracies of the 1930s in Hungary have been in the focal point of historical research in the recent decades, the great arrest of communist “agents” in 1932 is still to be analysed in an objective manner. My sources are based on one hand on reminiscences of the former Eötvös Collegium students (Gyula Schöpflin: *Quixotism*, István Rácz: *On the Bank of Nothing*), on the other hand on archival sources (MNL OL, BFL, ÁBTL, ECL). The writings dealing with this topic published so far are quite unprecise in regard to the course of events. Therefore, in my presentation, I accurately reconstruct them, and strive to give further data concerning the history of the Hungarian illegal communist movement respectively.

The collegial communist “cell” was established by István Stolte in the autumn of 1931. The vibrant spiritual medium of the Eötvös Collegium ensured an excellent opportunity for Stolte for his personal evolution. Due to his attractive personality and eminent disputer skills, he soon acquired the leader position among his fellowmen. Accordingly, he roped in János Bertók, Péter Mód, Gyula Schöpflin, Géza Jakó jr., Imre Szigeti, Zoltán Szabó, István Rácz, Tibor Lutter and Géza Képes. Moreover, István Stolte’s role in the events is still unclear, since in 1949, Stolte was picked by the communist leadership to testify against Rajk by proving the latter’s connections to the police of the Horthy-era in the infamous Rajk-trial. These connections were obviously made up. The decision to make Stolte crown witness in 1949 can be traced back to the roles, which Stolte and Rajk played in the events of 1932. The supervention of the debacle was almost inevitable: the common effect of the following facts, i.e. revenge due to an unrequited love, non-compliance with the most basic rules of conspiracy and a fatal stumble led to the debacle. Firstly, Stolte and his fiancée (on 10th of June, 1932), then Bertók, Mód, Schöpflin and Jakó (on 13^d of June) were caught by the political police.

The debacle of the collegial communist “cell” generated immense echos in the contemporary press. Many people blamed the institute, accusing it for spiritual and ethical radicalism. Among others the “Pesti Újság”, the “Magyarság”, the “Új Nemzedék” and the “Magyar Kultúra” attacked vehemently the college. For example, according to János Léber, the college bred up “atheist scrawny stuffs” and “moral deads” from the healthy Christian Hungarian young people. The events of 1932 form a very intriguing part of the history of the communist movement in Hungary i.e. their unusually strong ties to the intellectuals of the era.

13:50 ERDŐS ANDRÁS PATRIK (történelem BA, levéltár specializáció; III. évfolyam)

Liberális elvek és lehetőségek: Rassay Károly politizálása a Horthy-korszakban

Kulcsszók: Rassay Károly, két világháború közötti magyar liberalizmus, parlamenti választások, Horthy-korszak, parlamenti ellenzék.

A Horthy-korszak parlamentjében egy ellenzéki párt alapvetően szűk mozgástérrel rendelkezett. Mivel a választási rendszer (és az államszervezet) visszaélései gyakorlatilag biztosították a „kereszténymezeti kurzus” mindenkorai kormánypártjának abszolút többségét, az ellenzéki képviselők pártjuk valós súlyához képest kevesebb helyért szállhattak csak harcba a választásokon. Kormányra kerülni pedig, ha az uralkodó ideológiától balra határozták meg magukat a politikai palettán, nem lehetett esélyük a kormánypárttal való fuzionálás vagy koalícióra lépés útján sem.

Rassay Károlynak, a XX. századi magyar liberalizmus talán legjelentősebb képviselőjének korszakbeli manőverezése pontosan emiatt érdekes. Az országos politikai pályáját a Huszár-kormány államtitkáráként indító, majd az 1920-as nemzetgyűlési választásokon a KNEP színeiben induló ügyvéd hamar szembefordult a „különítményesek uralmával”, és a magyarországi liberális, polgári politizálás zászlóvivője lett. Valódi földreform, általános és titkos választójog, közigazgatási reform, a „kormányzókérdés” (Horthy hatáskörével kapcsolatos viták) rendezése szerepelt ígéretei között. Pártja, a Nemzeti Szabadelvű Párt elsősorban a nagypolgárságból szerezte támogatóit, ám nem volt rétegpárt: középosztálybeli, illetve vidéken a tehetős parasztságból való támogatói is voltak.

Rassay – dacára minden kormányzati represszióknak – arra törekedett, hogy kormányképes alternatívát állítson a bethleni kormánypárttal szemben, ennek kudarca után pedig azt kívánta elérni, hogy minél inkább gátolja a kormányt a jobbratulódásban. Annak érdekében, hogy elveit minél sikeresebben érvényre juttathassa, változatos szövetségeket kötött. Személyes elismertségét, tekintélyét is felhasználva, ha úgy ítélte szükségesnek, a szociáldemokratákkal együtt bontott zászlót a választásokon, vagy éppen a legitimista ellenzékkel működött együtt. Természetesen e politikája miatt mindkét oldalról kemény bírálatok érték.

Előadásom fő célja bemutatni a Tisztelt Házon belüli érdekérvényesítési és szövetségkötési kísérleteknek azt az útját, amit Rassay követett az 1921-es pártalapítástól egészen Magyarország 1944-es német megszállásáig – kitérve az időszakban tartott öt országgyűlési választás eredményére is. Kutatósomhoz elsősorban L. Nagy Zsuzsa könyveit (*Egy politikus polgár portréja – Rassay Károly; Bethlen liberális ellenzéke*) használtam fel, továbbá a korszak országgyűlési választásairól és parlamenti vitáiról szóló műveket.

14:15 MÓNOK ESZTER (történelem – német osztatlan tanári; III. évfolyam)

Történelem az ideológiák árnyékában: Történelemoktatás mint propaganda a Harmadik Birodalomban

Kulcsszók: *nemzetiszocializmus, pedagógiatörténet, iskolai propaganda, ideologikus nevelés, történelemoktatás.*

Adolf Hitler *Mein Kampf* című könyvének elején – fiatalkorának bemutatásakor – több oldalnyi terjedelemben beszél az iskolai történelemoktatásról. Ekkor persze még nem konkrét tantervek fogalmazódnak meg a nemzetiszocialista oktatás irányvonalaként, de fontos megállapításokat tesz azzal kapcsolatban, hogy a történelemoktatást milyen mértékben lehet felhasználni arra, hogy az iskoláskorú gyerekek világnézetét befolyásolják. Köztudott tény, hogy a nemzetiszocialista rezsim nagy hangsúlyt fektetett a felnövekvő generáció mind iskolai, mind iskolai kereteken kívüli oktatására, nevelésére, melynek célja a totalitárius, rasszista, militáns ember kiformálása volt, akiből majd az új uralkodó embertípust tenyésztik ki. A fő hangsúly az iskolai oktatás keretein belül a testnevelésre és a fajelméletre helyeződött, de fontos szerepet kapott a történelemoktatás is. Kiváló kiindulási alapot jelentenek az ilyen irányú pedagógiatörténeti kutatáshoz a korszak legmeghatározóbb neveléstudományi szakembereinek – mint például Alfred Baeumler és Ernst Krieck – tollából megjelent különböző pedagógiai írások.

Egy nagyszabásúbbnak tervezett kutatás első fázisaként a Harmadik Birodalom történelemoktatásának ideológiai és pedagógiatörténeti alapjait szeretném megvizsgálni. Olyan kérdésekre keresem a választ, hogy hogyan illeszkedett a 20. század pedagógiatörténetébe a nemzetiszocializmus eszméire való nevelés, hogyan kellett a tantárgy keretein belül a diákokat nemzetiszocializmusra nevelni. Mint az már a *Mein Kampf*-ban is megfogalmazódik, a történelemoktatásnak nem a történelmi események kronológiai bemutatásáról kellene szólnia, hanem értelmi kérdésekről, melyek azokat a (természetesen az ideológiához igazítva szelektíven kiválasztott) fejlődési irányokat világítják meg, melyek a jelenhez, a nemzetiszocialista állam kialakulásához vezettek, és egyszerre megmutatják a jövő felé vezető követendő utat. Így kapott kiemelkedő szerepet például a német nép őstörténete, ahol az addigi „legtisztább germán ideál” jelent meg.

Kutatásomat a 20. századi német (és nemzetiszocialista beállítottságú) pedagógusok munkáira, valamint a témával kapcsolatos szekundér irodalomra alapoztam, melyek közül az egyik legfontosabb a Wolfgang Hasberg és Manfred Seidenfuß által *Geschichtsdidaktiker im Griff des Nationalsozialismus?* címmel kiadott tanulmánykötetre alapoztam.

15:00 PUSZTAI FERENC (történelem BA, levéltár specializáció és néprajz minor; III. évfolyam)
„Késik az Isten, de nem felejt...”: A berzéteiek deportálása Morvaországba

Kulcsszók: *szlovákiai magyarság, „a hontalanság éveit”, Berzété, deportálás, Morvaország.*

2016 nyarán az ELTE BTK Néprajzi Intézetének hallgatójaként a kelet-gömöri Berzétén terepgyakorlaton vettem részt azzal a szándékkal, hogy a második világháború után a szlovákiai magyarságot ért „hármaskapást” (lakosságcsere, deportálás, reszlovakizáció) kutassam. Berzétét a lakosságcsere szinte nem is, a deportálás viszont érzékenyen érintette. A kutatás idején két lakos élt, akik a deportálás szenvedő alanyai voltak: Vajner Andrásné (szül. Papko Júlia) és özv. Gáll Gézáné (szül. Varga Valéria). Előadásom első részében a „hontalanság éveinek” történeti hátterét kívánom felvázolni, hogy miképp jutott a szlovákiai magyarság Kovács Imre szavaival „abba helyzetbe, mint a vásári barom, akit a megkérdezése nélkül hurcoltak el”.

Az 1945. április 5-én kihirdetett kassai kormányprogram VIII. fejezete kimondta a két legnagyobb kisebbség kollektív bűnösségét és jogfosztását. A kormányprogramból született elnöki dekrétumok közül a 33/1945. számú fosztotta meg a magyar és német nemzetiségűeket állampolgárságuktól. A lakosságcsere-egyezmény a csehszlovák és a magyar kormány között 1946. február 27-én jött létre. A csehszlovák kormány a paritáson felül is több százezer magyart kívánt egyoldalúan áttelepíteni, de ezt a Nagy Ferenc-kormány és az angolszász hatalmak tiltakozása miatt nem vitelezte ki. Az országot ért háborús pusztítás miatt a 88/1945. számú elnöki dekrétum lehetővé tette az ország lakosainak közmunkára való kötelezhetőségét. 1946 folyamán mintegy hárommillió németet telepítettek ki a Szudétavidékről. Cseh- és Morvaországban emiatt nagyfokú munkanélküliség alakult ki. Kézenfekvőnek mutatkozott magyar munkaerő telepítése Csehországba. Ezzel a magyar kormányt is lehetett zsarolni, hogy további tömegeket fogadjon be paritáson felül. 1946–1947 telén Cseh- és Morvaországba összesen 41 666 magyar nemzetiségű személyt – családokat – deportáltak kényszermunkára.

Berzétéről 11 családot, összesen 49 főt deportáltak Morvaországba. 1947. február 25-én vagonírozták be a berzéteieket, és Brno környékén osztották el őket mezőgazdasági üzemekben. Adatközlőimnek köszönhetően Varga László munkás, illetve Papko Lajos földműves családjának morvaországi életét nyomon tudtam követni. Az általuk elbeszélte történeteket kívánom előadásom második felében strukturáltan bemutatni, a vonatkozó szakirodalommal (Vadkerty Katalin, Popély Árpád, Vigh Károly, Janics Kálmán) illetve publikált forrásokkal összevetve elemezni. Értem az utóbbiak alatt Ujváry Zoltán *Szülőföldön hontalanul* c. munkáját, melyben egy lévőrti (szintén Gömör vidéke) földműves deportálásának történetét foglalta írásba, illetve a Tóth László által összeállított, *Hontalanok* c. dokumentumkötetet, melyben a szlovákiai magyarság 1945–1948/1949 közötti üldöztetésével – így a deportálással – kapcsolatos források lettek publikálva.

15:25 SOMOGYI DÁNIEL (német – történelem osztatlan tanári; III. évfolyam)

A kétnyelvű író és „Kucsera”: Háy Gyula irodalmi-politikai pályája és a keletnémet-magyar kulturális kapcsolatok (1945–1956)

Kulcsszók: kultúrpolitika, államközi kapcsolatok, Német Demokratikus Köztársaság (NDK), Magyar Népköztársaság.

Előadásom célja, hogy bemutassa Háy Gyula drámaíró, műfordító második világháború utáni és az 1956-os forradalmat megelőző (kultur)politikai pályafutását, különös tekintettel arra, hogy munkássága milyen szerepet játszott a keletnémet–magyar kultúrkapcsolatok alakulásában. Vizsgálatom középpontjában Háy és a magyar pártvezetés viszonya, annak állomásai, változásai állnak, hiszen – a rendelkezésre álló dokumentumok alapján – ez meghatározó faktor volt a drámaíró kelet-németországi jelenlétének mértékét tekintve.

Háy drámaíróként az 1930-as évek első felében vált ismertté, darabjait több országban játszották, míg – a szerző politikai irányultsága miatt – Magyarországon 1945-ig mellőzték. A háború után először 1948-ban látogatott Németországba, a szovjet megszállási övezetbe, a Kelet-Berlinben működő Deutsches Theater *Tiszazug*-premierjére. 1950. június 24-én az NDK és a Magyar Népköztársaság több megállapodást, köztük kulturális egyezményt is kötött. Az ebben is említett munkatervek állandó elemévé váltak a Háy-művek: német nyelvű drámáskötetei mellett (egyres drámáit eredetileg is németül írta) a keletnémet színházak is műsoron tartották darabjait. A szerző az előadásokat rendezői instrukciókkal, színpadképekkel, jelmeztervekkel segítette, ami szintén a munkatervben foglaltak szellemében történt. A drámaíró egymást követő kelet-németországi premierjeit a magyar pártvezetés támogatásán túl kiterjedt, Németországból, Svájcból és a moszkvai emigráció idejéből származó színházi kapcsolatainak is köszönhette: többek között Wolfgang Langhoffnak, a Deutsches Theater akkori igazgatójának, vagy Johannes R. Bechernek, aki a keletnémet Kulturbund vezetője, majd 1954-től kultúrminiszter volt. Háy 1953-tól kezdődő ellenzéki szerepe azonban NDK-beli szerepére is hatást gyakorolt.

Háy Gyula 1945 és 1956 közötti bel- és külföldi szerepléseinek rekonstrukciója során a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában és a berlini Bundesarchivban fellelhető forrásokat vettem össze Háy Gyula *Született 1900-ban* és Háy Gyuláné Majoros Éva *A barikád mindkét oldalán* című, erősen szubjektív visszaemlékezésével.

15:50 BODONYI ORSOLYA ERZSÉBET (történelem BA, levéltár szakirány; III. évfolyam)

Egy megbélyegzett kulákcsalád története a Rákosi-korszak idejéből: Interjú Csomor Miklósné Göblyös Erzsébettel

Kulcsszók: osztályidegen, a totális állam terrorja, „kuláktalanítás”, történeti emlékezet.

A Rákosi-éra 1950 és 1953 között egy totális állam rendszerét építette ki, és a politikum az ország minden szféráját ellenőrzése alá kívánta vonni. Az erőszak alkalmazása „adminisztratív intézkedéssé” vált, és az osztályidegennek, kommunista-ellenesnek titulált személyek ellen az államhatalom gyakran használta a terror intézményét. A számos osztályellenség közül – a falusi elit tagjaihoz hasonlóan – egy „gumikategóriát” alkotott a korszakban folyamatosan bővülő kulákok köre. A megnevezés kezdetben a gazdag parasztok jelöléseként szolgált, majd a vagyoni állapot figyelmen kívül hagyásával a paraszti társadalom tömegeinek megbélyegzésekként használta a rendszer. A kulákkellenes gazdasági és politikai rendelkezések sorába tartozott az adó- és beszolgáltatási kényszer, valamint a megbélyegzett személyek a propaganda célpontjaivá váltak és koholt vádak alapján kellett szembenézniük a folyamatos megszegéssel.

Előadásomban a kulátság elleni rendelkezéseket szeretném bemutatni egy családtörténet alapján. Kutatásaim során egy, a Rákosi-korszakban kuláknak minősített tarnaörsi lakossal, özvegy Csomor Miklósné Göblyös Erzsébettel készítettem interjút. Emlékei eddig a publikum számára ismeretlenek, így egy újabb perspektívából közelíthetjük meg a témát.

Göblyös Erzsébet 1943-ban született, és fiatalon élte meg a Rákosi-korszak terrorját. Édesapját, Göblyös Józsefet 1950-ben, miután nem tudta kifizetni az újabb adóterheket, agyonverték. Felesége, Tóbiás Rozália legidősebb fia és a nagyszülők segítségével nevelte három kiskorú gyermekét férje halála után. A folyamatos beszolgáltatási kényszer szinte ellehetetlenítette a Göblyös család életét. Interjúalanyom jó tanulmányi eredményei ellenére sem tanulhatott tovább, és 14 éves korától fogva nehéz fizikai munkát kellett végeznie. 1951-től a hatóságok kilenc személy számára kényszerlakhelyként jelölték meg Göblyösök házát, így további terheket róttak az akkor már anyagilag és lelkileg is megtört családra. Interjúalanyom elmondása alapján a megbélyegzés a Rákosi-rendszer végével nem tűnt el, hanem a szocializmus idején végig érezte ő és családja is a megkülönböztetést.

Csomor Miklósné Göblyös Erzsébet egész életében a megbélyegzett státusz emlékeivel élt együtt, melyeket mai napig nem tud felejteni. Rajta és szerettein kívül családok ezreit sújtotta a Rákosi-korszak terrorja, ezért is tartom fontosnak egy új személyes történet ismertetését, hiszen ezáltal is emléket tudunk állítani az erőszak elszenvetői számára.

16:15 PAP LÁZÁR (történelem BA, néderlandisztika minor; II. évfolyam)

Visszaemlékezés és magánlevelek az osztrák menekülttáborokból az 1956-os emigráció alatt

Kulcsszók: '56-os emigráció, osztrák menekülttábor, továbbvándorlási lehetőségek, segélyek, élet a menekülttáborban.

Az 1956-os forradalom október 23-i kitörése után pár nappal már voltak, akik Ausztria vagy Jugoszlávia irányában elhagyták az országot. A november 4-ével kezdődő offenzíva részeként a szovjet csapatok megpróbálták lezárni a határokat, de így is közel 200 ezren vándoroltak ki véglegesen Magyarországról. Európa a második világháború óta nem tapasztalt ilyen méretű menekülthullámot, a nemzetközi sajtó és az ENSZ is figyelemmel kísérte az eseményeket, hiszen a magyar lakosság 1,5%-a hagyta el hazáját egy szebb jövő reményében.

Köztük volt három testvér Nyírcsaholyból: Polyák Imre, Mihály és Gábor. Az ausztriai menekülttáborokból Imre Nyugat-Németországba távozott, később pedig Kaliforniában telepedett le. Mihály, megjárva Új-Zélandot is, végül Dél-Afrikában halt meg, Gábor pedig Új-Zélandon és Ausztráliában is élt, mielőtt követte testvérét Kaliforniába.

Az ő személyes történetüket szeretném elhelyezni az '56-os emigráció térképén, hangsúlyt fektetve a menekülttáborban töltött időszakra, ahonnan a levelezésük nagy része származik. Be szeretném mutatni az osztrák menekülttábor által nyújtott tanulási, továbbvándorlási és munkalehetőségeket. Előadásom forrásbázisát az általuk Ausztriából írt levelek és Polyák Gábor visszaemlékezései képezik. A leveleket az itthon maradt családtagjaiknak 1957-ben írták a schwechati és kammeri menekülttáborokból, beszámolva az ottani tapasztalataikról illetve terveikről. Gábor, aki ekkor érettségi előtt állt, részletesen írt az ausztriai tanulmányairól, a tankönyvek hiányáról, a tanórákról, a nyelvtanulás és az ösztöndíjak lehetőségeiről. Emellett a segélyezésről és az adományokról is említést tesz, így betekintést nyerhetünk az osztrák menekülttáborok életébe.

Célom, hogy ezen egyedi esetek vizsgálatával az '56-os emigráció személyes közelségébe kerüljünk, megismerjük a menekültek motivációit és a kivándorlás nyújtotta lehetőségeket. Emellett szeretném bemutatni, hogyan éltek a menekültek a táborokban, hogy viselték a várakozást, a honvágyat, továbbá pedig azt, hogy milyenek találták az őket befogadó közeget Ausztriában.

Konferencia Clio műhelyében III.